

Tipologii ale personajelor în proza lui Răzvan Petrescu

Doctorand, Gabriela-Elena Condrea (Stavăr)

Facultatea de Litere, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați

Résumé: *Maître de la prose réaliste, tragique et comique, Răzvan Petrescu impressionne le paysage de la littérature contemporaine à travers des typologies de personnages tirés de la réalité quotidienne. Jonglant avec une variété de thèmes, Răzvan Petrescu crée une « mosaïque de personnages » jetés dans des poses souvent incroyables, mais qui offrent au lecteur l'image d'une réalité douloureuse et déchirante. Les personnalités diverses, souvent contradictoires, sont mises en valeur par l'entrelacement du comique, de l'ironie et de la satire. Le critique littéraire, Claudia Moscovici, considère que Răzvan Petrescu aborde « des éléments troublants de la condition humaine à travers une série de personnages hallucinatoires, à travers des dialogues et des diatribes qui semblent à la fois absurdes et invraisemblables, mais encore plus réels que notre réalité quotidienne et consciente ».*

Mots-clés: *prose (courte), contemporain, personnages, Răzvan Petrescu*

Peisajul literaturii postmoderniste îl aduce în prim plan pe Răzvan Petrescu ca prozator și dramaturg [Simion, 2004: 219-220] cu mai multe volume de proză scurtă, caracterizate de observarea amănunțită a realității, de existența în prim plan a detaliilor și de spiritul parodic. Prozele sale sunt considerate adevărate capodopere, datorită distanțelor lungi la care apar, precum și datorită succesului neașteptat, de care acestea se bucură, reușind să îi surprindă de fiecare dată pe marii criticii literari ai vremii. Deși face parte din rândul scriitorilor ficționari, operele sale cuprind finețuri artistice ce conduc atât către un stil tragi-comic absurd, inteligent și rafinat, cât și către originalitate. Elementele specifice discursului postmodernist ce abundă în operele sale oferă o perspectivă unică asupra societății românești.

Realitatea cutremurătoare a societății românești este adesea recreată cu ajutorul personajelor, care în concepția lui Liviu Petrescu se luptă pentru „a păstra sub control procesul uzurii și pentru a limita dezastrele” [Petrescu, 1989: 32-33]. Eroii prozei lui Petrescu doresc în diverse situații ori să renunțe la această luptă, ori reușesc să „treacă dincolo de limitele oboselii; o tărie dovedită paradoxal, de ființe aparent fragile, precum Cristina P din Vals” [Petrescu, 1989: 32-33]. Alăturarea la tendințele colective ale scriitorilor din ultimul val și anume alăturarea la literatura non-ficțională este pusă în evidență de Liviu Petrescu, prin evidențierea personajelor din *Grădina de vară*, personaje ce suferă de tulburări și pierderi ale identității, dar care revin în cele din urmă reconstruind memorii personale prin utilizarea altor biografii.

Volumul debutează cu imaginea mamei și al fiului, strâns legată de copilăria prozatorului: „îmi aduc aminte de vremea când mergeam cu mama la un mic și cochec cinematograf” [Petrescu, 1989: 9]. Imaginea mamei și a doamnelor de la acea vreme: „De la pălăriile cu forme ciudate, pe care nu le scoteau niciodată, astfel încât erai nevoit să descifrezi subtitrarea printre pene...” [Petrescu, 1989: 9] îi transmit lui Răzvan Petrescu sentimentul de nostalgie și dor.

Înaintând în proza *Grădina de vară*, protagoniștii lui Răzvan Petrescu devin oameni, ce fac parte din clase sociale diferite, precum domnișoara doctor și cei trei muncitori care lucrează „fără chef, tăcuți, defăind prin noroi”. Discrepanța dintre esență și aparență fiind astfel clar vizibilă în acest tablou al societății românești. Fetița cu rochița albă, bătrânul, soția și socrul sunt personaje cu ajutorul cărora prozatorul realizează autobiografii simple, cu fapte și întâmplări cotidiene banale.

După o perioadă de patru ani, Răzvan Petrescu continuă firul narativ al povestirilor sale în volumul *Eclipsa*. Proza sa descrie destine simple și „focalizează ideea morții, lasând pe fundal însingurarea și vinovăția” [Simion, 1989: 219]. Personajele prezente în volum contribuind prin fapte,

atitudini și gesturi la crearea unei narațiuni controlate. Acestea se evidențiază în concepția lui Iulian Boldea prin propriul lor limbaj, „în lumea exterioară este transferată inconștienta, translația în imaginar jucând rolul unei modalități purificatoare” [Boldea, 1993: 269].

Pictorul Bordea, personajul principal din povestirea *Eclipsa*, aduce în prim plan destinul tragic al unui personaj „simptomatic pentru condiția intelectualului autentic în perioada dictaturii comuniste” [Boldea, 2012: 572]. Acesta este prezentat de către autor cu un umor excesiv: „Cine mă-sa-I Iosif Bordea ăsta? L-ați avut elev, domnule director, într-a șasea...Zău? E unul dintre cei maibuni...Cum arată? Păi, înalt, blond, bine legat....cu ochii albaștri...Aha! Nu-mi aduc aminte” [Petrescu, 1993: 20].

Intelectualul devine în proza lui Petrescu un artist într-o lume crudă și înfricoșătoare. Izolarea acestuia față de ceea ce îl înconjoară fiind salvarea sa: „I se întâmpla tot mai des în ultima vreme. Brusculurile din jur își pierdeau conturul, se dilatau, se comprimau, pulsau. Monștri de toate soiurile răsăreau valuri de dulceață. O ureche diformă, un rânjet, gheare, țepi, iriși enormi. Apăreau și dispăreau fără nici un semnal de avertizare. La început se mulțumea să îi alunge cu gesturi nervoase ca pe muște. Reveneau însă, luând locul chipurilor și obiectelor familiar. I se așezau cei mai mici, în colțul ochilor, i se lipeau de mâini. Se îmbrăca cât putea de repede și ieșea afară. Coșmarul nu se iveau decât în spații închise.” [Petrescu, 1993:78]

Personajele prozei *Eclipsa* sunt în concepția lui Laurențiu Ulici ratații, inadaptații, nedumeriții, cei care își trăiesc răul existențial și sunt mereu pe muchia dintre real și imaginar. Calitatea de bun observator este accentuată de descrierile cu încetinitorul a „spațiului lăuntric”, iar cele două metode utilizate pentru realizarea unui curs narativ epic le reprezintă cele două stiluri complet diferite, dar în totală concordanță în opera lui Petrescu, stilul descriptiv-analitic, precum și stilul parodic.

Volumul *Într-o după amiază de vineri* reprezintă un ars poetica ce rezultă dintr-o tensiune pragmatică, o tensiune dureroasă și efervescentă a autorului. Peripețiile personajelor acestei proze sunt redată de această dată inițial prin tăcere, o tăcere ce sugerează și pune în evidență cercul vicios la care se reduce lumea ficțională a lui Răzvan Petrescu. Absurdul existențial este sugerat și de această dată, fiecare povestire reprezentând o poartă deschisă către un trist și sumbru teatru de păpuși.

Criticul literar, Claudia Moscovici considera faptul că Răzvan Petrescu abordează în volumul *Rubato* „elemente tulburătoare ale condiției umane printr-o serie de personaje halucinatorii, prin dialoguri și diatribe care par deopotrivă absurde și neplauzibile, dar și mai reale decât realitatea noastră cotidiană, conștientă.” [1] Proza lui Petrescu este acaparată de prezența „doctorilor indiferenți, căsniciilor lipsite de iubire și de copii răsfățați”, dar și de prezența femeilor, „puterea lor erotică este atenuată de umor, atracția lor emoțională este neutralizată de frică.” [2] Personajele sunt deconectate de la realul dureros, sunt îndepărtate de normalitatea firească, desi acestea continua să viseze.

În povestirea *Primăvara la buffet*, Răzvan Petrescu reunește personaje uluitoare precum „peronaje grotești, stupide, bețivii recuperabili, intelectuali ratați, diverși agramați, care se adună în cârciumă ca să comenteze ultimele aventuri sau întâmplări din sat, iar uneori ajung să interpreteze știrile difuzate nu cu mult timp în urmă la televiziune” [Petrescu, 2013: 116]. Aceste personaje reprezintă în concepția lui Petrescu constante ale spațiului. Fiecare are drama și lumea sa, de care autorul se lasă adesea inspirat. Personajele sale sunt atent alese pentru a reprezenta în cel mai realist mod cotidianul sfâșietor.

La o distanță de douăzeci de ani, Răzvan Petrescu îi uimește atât pe cititori, cât și pe criticii literari postmoderniști cu un nou volum de proză scurtă intitulat *Mandarina*. În concepția lui Marius Chivu „O lucrare deopotrivă rafinată și dură, de o inventivitate extremă, cu accente auto-referențiale, dar și nenumărate tușe clinice, în aceeași dimensiune plină de excese a tragismului și comicului, unde

granițele fine între satiră și parodic, dintre farsă și absurd, dintre elegie și parabolă ce ajung deseori să șocheze” [3]. Personajele redade de cele mai multe ori prin existența unui narator-personaj cu discursuri la persoana I, sunt și de această dată părți componente ale tabloului unei societăți în continuă degradare.

Fetița cu chibrituri, o povestire, ce reprezintă introducerea în acest volum de proză, o povestire aparent suprarealistă și neobișnuită, ceunește tradiționalul cu elemente reale printr-o reinterpretare a basmului pentru copii scris de Hans Christian Andersen. Din punct de vedere tematic proza devine una infernală, în care Răzvan Petrescu, pătruns de o cruzime absurdă, prezintă destinul tragic al unei fete de 11 ani. Imaginea inițială fetei este desprinsă din basme „Pe frigul și pe întunericul acela, mergea pe stradă o fetiță săracă, desculță și cu capul gol. Fulgii cădeau și se prindeau de părul ei lung și bălai, care-mi atârna frumos pe umeri, mi se așterneau pe gene...” [Petrescu, 2013: 13].

Personajul principal al povestirii *Fetița cu chibrituri* este supusă unor agresiuni și violențe de neimaginat și cu toate acestea ea continuă să aprindă câte un chibrit fie de sărbători, fie în zilele obișnuite, singura sa fericire fiind momentul în care va ajunge acasă cu bani pentru mama sa, care se droga. Destinul fetei se sfârșește dramatic printr-o moarte curdă: „Dezbrăcată, un corp livid de doisprezece ani, cu o mână și trei coaste rupte, chiloții sfișiați și gura plină de sânge, strângea la piept fără ca nimeni să observe, (...), un înger de pluș cu obraji de-un roz iremediabil, care cânta abia auzit o sonată pentru flaut.” [Petrescu, 2013: 28].

Continuând lanțul destinelor neîmplinite, Răzvan Petrescu creionează destinul unui „scriitor de succes” [Petrescu, 2013: 30]. Povestirea descrie destinul unui scriitor sărac, uitat de critici și cuprins de o depresie ușoară. El este descoperit de un om de afaceri care îl transformă într-un mare creator- ajunge în slujba unui om foarte important, președintele, căruia îi anihilează toți oponentii politici: „M-a descoperit Marcel, un tînăr om de afaceri. Mi-a citit prima carte într-un moment de criză existențială și-a zis că-s un mare scriitor” [Petrescu, 2013: 31]. Acesta laudă potențaii zilei, le justifică orice acțiune perversă și contrară bunului simț doar pentru bunăstarea personală, devenind un scriitor vândut.

Destinul unui securist este redat în povestirea *Stop*. Acesta lucrează în sistemul spionajului, supraveghează camerele audio-video și corespondența de tip e-mail a unui artist muzical. Imaginția sa este fără limite și crează o obsesie pentru studiul pianului și a limbii engleze. Spionajul îl îndepărtează de viața reală ajungând chiar în punctul de a „sparge coduri muzicale”. Din păcate această obsesie îl conduce către un drum tragic și anume cel spre spitalul de psihiatrie, unde își va petrece restul zilelor.

În următoarele povestiri precum *Bunicii de pe pian*, *Legoși Schaffhausen*, Răzvan Petrescu schimbă registrul tematic, iar personajele fac parte din mediul familiei. Personajul bunicului marchează trecerea nemiloasă a timpului, temă frecvent întâlnită la Harms: „Bunicul din partea mamei avea mai multe case și trei restaurante mari în același București psihotic, era foarte puternic. Putea să ridice un om de o sută de kilograme, apoi devenea patron, pe urmă veneau comuniștii și-l închideau pentru că era marea burghezie, în pușcărie n-a mai ridicat pe nimeni.” [Petrescu, 2013: 51-52].

Tatăl din *Legose* învinovățește și își reproșează lipsa ocaziilor de a petrece timp cu fiul său: „... măcar de-aș fi făcut în schimb ceva excepțional, să cuceresc Vârful Omu, de exemplu, să ajung la Bârlad fără ghid ori să sap un tunel în curtea blocului, nici pomeneală.” [Petrescu, 2013: 59]., căutând apoi soluții de a întoarce timpul: „... am început să iau Ginkgo Biloba, cașetele sunt prea mari și de câteva ori mi-au rămas în gât, m-am sufocat ca-n *Pădurea spânzuraților*...” [Petrescu, 2013: 59]. Meseria de scriitor nu îi oferă alinare și continuă să fie nemulțumit de monografiile vremii, de cărțile polițiste și de cărțile inspiraționale. [4]

Un medic care a făcut închisoare și a fost reabilitat după revoluție, un avocat cu un destin tragic și un torționar sunt personajele povestirii *Masa de biliard*. Medicul, personajul narator, dorind să uite clipele

dureroase ale vieții se lovește de destinele avocatului și a torționarului, se relaxează jucând biliard, iar la final în se aruncă în imaginar. În antiteză față de povestirea *Masa de biliard*, în povestirea *Sacrificiul* apare din nou torționarul, însă de această dată acesta este împlinit și mulțumit cu credința că și-a făcut datoria și și-a sacrificat tinerețea ajutându-i pe cei întemnițați. Acesta nu are nici o urmă de regret privind crimele săvârșite în închisoare.

Printre ultimele proze scurte ale volumului *Mandarina* își face apariția personajul poreclit Rex. „De la câine sau din latină, nu se știe, nu-l deranjează, și nu-l deranjează pentru că nu dă doi bani pe cei din jur datorită unei inteligențe native ce-i compensează din plin lipsa culturii. Simțul acut al umorului și ironia ca un trenuleț îl ajută să privească degajat lumea cu ochi albaștri și reci”. [Petrescu, 2013:212]. Un personaj athletic și impunător, Rex studiază și finalizează studiile de medicină, ajunge în străinătate și se căsătorește cu o nemțoaică. La 48 de ani acesta primește brusc un diagnostic greșit și realizează faptul că trebuie să se bucure mai mult de viață. Fiind față în față cu ideea morții, acesta divorțează și schimbă nenumărate iubite, iar în final rămâne singur: „Rex continuă să trăiască singur, petrecând rar câteva zile cu câte o studentă croată [...] casa lui se schimbă încetul cu încetul, ajungând în cele din urmă să fie plină de instrumente chirurgicale de ultim model, monitoare, paturi electrice.” [Petrescu, 2013:223]

Răzvan Petrescu realizează prin intermediul personajelor sale un studiu al naturii umane în stare de criză psihică și morală. [Simion, 1989:11] Imaginația autorului nu are limite în ceea ce privește plasarea personajelor în timp și spațiu, iar destinele protagoniștilor depășesc limitele realului. Cuprinse de melancolie și pesimism acestea dau viață tablourilor cutremurătoare ale societății românești contemporane realizate de către Răzvan Petrescu în prozele sale scurte.

Note finale

[1] Articol accesat la data de 02.09.2022 <https://www.curteaveche.ro/blog/2013/01/15/rubato-de-razvan-petrescu-coordonatele-unei-proze-romanesti-de-clasa-mondiala/>

[2] Ibidem

[3] Articol accesat la data de 16 decembrie 2019 <https://dilemaveche.ro/sectiune/carte/articol/dupa-douazeci-de-ani-2>

[4] Articol accesat la data 24.03.2020 http://www.uniuneascritorilorarad.ro/ARCA/2018/7-8-9_2018/25_lecturi_lucia_7-8-9_18.html

Referințe bibliografice:

Simion, Eugen, (coord.), *Dicționarul general al literaturii române, P-R*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2004

Simion, Eugen, *Un debut remarcabil* în *Revista România Literară*, Anul XXII, nr.23, joi 8 iun 1989

Petrescu, Liviu, *Viața ca o doctorie* în *Revista Steaua*, Anul XL, septembrie 1989

Boldea, Iulian, *Câteva noțiuni de epică* în *Revista Vatra*, Anul XXIII, nr.269, august 1993

Boldea, Iulian, *Teme și variațiuni*, Editura EuroPress Group, București, 2012

Petrescu, Răzvan, *Grădina de vară*, Editura Cartea Românească, București, 1989

Petrescu, Răzvan, *Eclipsa*, Editura Allfa, București, 1993

Petrescu, Răzvan, *Variațiuni pe o temă de Vater-Puccini*, Editura Curtea Veche, București, 2013

Petrescu, Răzvan, *Mandarina*, Editura Curtea Veche, București, 2013

<https://www.curteaveche.ro/blog/2013/01/15/rubato-de-razvan-petrescu-coordonatele-unei-proze-romanesti-de-clasa-mondiala/>

<https://dilemaveche.ro/sectiune/carte/articol/dupa-douazeci-de-ani-2>

http://www.uniuneascritorilorarad.ro/ARCA/2018/7-8-9_2018/25_lecturi_lucia_7-8-9_18.html